

SERBEST BÖLGELERDE TANINAN AYRICALIK VE TEŞVİKLER¹

Ahmet EROL
İstanbul Defterdar Yrd.

1. KONU

18'inci yüzyıldan bu yana tüm dünyada yaygın olarak uygulanan serbest bölge sisteminin Türkiye'deki gelişimi ve bu bölgelere sağlanan ayrıcalıklar ile teşvikler yazımızın konusunu oluşturmaktadır.

2. SERBEST BÖLGELERİN TÜRKİYE'DEKİ GELİŞİMİ

Türkiye'de serbest bölge uygulamasının tarihi oldukça eski olup, Cumhuriyet öncesi döneme kadar gitmektedir. Osmanlı İmparatorluğu döneminde Tuna Nehri'nin denize ulaştığı yerde bulunan Sulina kentinin liman bölgesinde bir serbest bölge kurulması için ilk adımlar atılmıştır. 29.04.1870 tarihinde bu liman bölgesine giren eşyanın ihraç edilmesi kaydıyla vergi ve resimden bağışık tutulması kararı alınmıştır². Bu alandaki ikinci girişim 1908 Devrimi'nden sonra İttihat ve Terakki Dönemi'nde başlatılmış, Çekmece Gölü veya Yedikule sahilinde serbest bölge kurulması için bir komisyon oluşturulmasına karşın, bu çalışmalar sonuç vermemiştir³.

Cumhuriyet döneminde ilk serbest bölge yasası olan 1132 Sayılı Serbest Mıntıka Kanunu 22.06.1927 tarihinde TBMM'nde kabul edildi. Bu yasaya dayanılarak, 14.02.1929 tarihinde Ford Motor Company'ye, Tophane Rıhtımı'nda otomobil, kamyon ve traktör montajı yapmak üzere özel bir sözleşme ile serbest bölge avantajlarından yararlanmak üzere bir olanak tanınmıştır⁴. Bu ilk serbest bölge

¹ Bu yazı, 15.09.1999 tarihindeki yasal düzenlemeler esas alınarak yazılmıştır. Yazıda yer alan görüşler tümüyle şahsıma ait olup; Maliye Bakanlığı'nı ve İstanbul Defterdarlığı'nı bağlamaz.

² Dr. Ahmet İNCEKARA; Dünyada ve Türkiye'de Serbest Bölgeler Uygulaması-Mevzuatı, Temel Yayınları, İstanbul-1986, Sayfa: 47.

³ Sedat GÜNER; serbest Bölgeler, İzmir-1995, Anadolu Matbaacılık, Sayfa: 151.

⁴ Dr. Ahmet İNCEKARA; a.g.e., Sayfa: 49.

uygulaması, başarılı bir adım olarak başlamasına karşın, aynı şekilde sürmemiştir. Çeşitli bürokratik yaklaşımlar ve yaratılan tikanıklıklar nedeniyle Ford Motor Company 1936 yılında bu bölgedeki çalışmalarını sonlandırmak durumunda kalmıştır.

Cumhuriyet döneminde serbest bölgelere ilişkin ikinci yasa 24.05.1946 tarih ve 6315 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 4893 Sayılı Yasa'dır. Söz konusu yasa ile, Şark halı ve kilimleriyle benzeri hayvan postlarının transit olarak Türkiye'ye ithali ve işlenerek veya işlenmeden ihracı için serbest bölge oluşturulmuştur. Bu iş için Eminönü bölgesinde bir antrepo kurulmuş; ancak başarılı olamamıştır⁵.

Cumhuriyet döneminde bu ilk iki adım bir deneme ve emekleme girişimidir. Gerçek anlamda ilk serbest bölge anlayışını ve felsefesini kavrayan ilk yasal düzenleme 29.12.1953 tarih ve 8595 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 6209 Sayılı Serbest Bölgeler Kanunu'dur. Bu yasaya dayanılarak çıkarılan ve 29.12.1956 tarihinde yayımlanan Kararname ile İskenderun Limanı çevresinde bir serbest bölge kurulması kararlaştırılmıştır. Bu ilk ve gerçekçi adımlardan sonra, serbest bölgelerin asıl patlama yaptığı dönem 1980'den sonradır. Türkiye'nin ithal ikameci büyüme sürecinden, dışa açık büyüme sürecine girmesi ve dışsattımın öneminin artması ile birlikte 1983'ten itibaren serbest bölge anlamında da çok büyük adımlar atılmaya ve ciddi bir anlayış değişikliği yaşanmaya başlanmıştır. 03.11.1983 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 151 Sayılı KHK ile doğrudan Başbakanlığa bağlı olarak Serbest Bölgeler Teşkilatı kurulmuştur. Bu teşkilat Serbest Bölgeler Başkanlığı olarak daha sonra Devlet Planlama Teşkilatı'na (DPT) bağlanmıştır. 14.08.1991 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 436 Sayılı KHK ile DPT içinde yer alan bu birim, Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğü adı ile Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'na bağlanmıştır. Daha sonra, bu Müsteşarlığın ikiye bölünmesi sırasında Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğü, Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın yapısı içinde kalmıştır.

3218 Sayılı Serbest Bölgeler Kanunu, 15.06.1985 tarih ve 18785 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiş ve 21.12.1953 tarih ve 6209 sayılı Serbest Bölgeler Kanunu'nu yürürlükten kaldırmıştır.

3. 3218 SAYILI SERBEST BÖLGELER KANUNU

3218 Sayılı Yasa, Türkiye'de dışsattım için yatırım ve üretimi artırmak, yabancı sermaye ve teknoloji girişini hızlandırmak, ekonominin girdi gereksinimini ucuz ve düzenli şekilde sağlamak, dış finansman ve ticaret olanaklarından daha fazla yararlanmak üzere, serbest bölgeler kurulması, yer ve sınırlarının belirlenmesi, yönetimi, faaliyet konularının belirlenmesi, işletilmesi, bölgelerdeki yapı ve tesislerin oluşturulması ile ilgili hususları kapsamaktadır.

Türkiye'de serbest bölgelerin yer ve sınırlarını belirlemeye Bakanlar Kurulu yetkilidir. Serbest bölgelerin, kamu kurum ve kuruluşlarınca, yerli veya yabancı gerçek veya tüzel kişilerce kurulmasına, işletilmesine Bakanlar Kurulu tarafından izin verilir.

⁵ Dr. Ahmet İNCEKARA; a.g.e.; Sayfa: 50.

Serbest bölgelerde, Ekonomik İşler Yüksek Koordinasyon Kurulu tarafından uygun görülecek her türlü sınai, ticari ve hizmetle ilgili faaliyetler yapılabilir. Fiyat, kalite ve standartlarla ilgili olarak kamu kurum ve kuruluşlarına yasalarla ve diğer mevzuatla verilen yetkiler serbest bölgelerde uygulanmaz.

Serbest bölge olarak ilan edilen yerlerde gereksinim duyulan arazi ve tesisler Kamulaştırma Kanunu hükümlerine göre sağlanabilir. Yerli veya yabancı gerçek veya tüzel kişiler DPT'nden ruhsat almak kaydıyla serbest bölgede etkinlikte bulunabilirler. Serbest bölgede arazinin kullanımı, yapı ve tesislerin projelendirilmesi, kurulması ve kullanılmasıyla ilgili diğer tüm izinler ve ruhsatlar serbest bölge müdürlüğünce verilir ve denetlenir.

Serbest bölge ile Türkiye'nin diğer yerleri arasında yapılacak ticaret, dış ticaret rejimine tabidir. Serbest bölge ile diğer ülkeler ve serbest bölgeler arasında dış ticaret rejimi uygulanmaz. Bedeli 500 ABD dolarının altında olan Türkiye kaynaklı mallar isteğe bağlı olarak ihracat işlemine tabi tutulmayabilir.

Serbest bölgelerdeki faaliyetlerle ilgili her türlü ödemeler dövizle yapılır. Bakanlar Kurulu ödemelerin Türk Lirası olarak yapılmasına da karar verebilir. 3218 Sayılı Yasa'nın 9'uncu maddesinin birinci fıkrası ile Bakanlar Kurulu'na tanınmış olan bu yetki, 07.09.1985 tarih ve 18861 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 85/9801 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kullanılmış ve serbest bölgelerde yatırım sırasındaki mal ve hizmet bedelleri ile işçi ücretleri ve kiraların Türk Lirası üzerinden ödenebileceği kararlaştırılmıştır. Ayrıca, Serbest Bölge Müdürlüğü ile bu bölgedeki diğer kamu kurum ve kuruluşlarında çalışanlara tüm ödemeler Türk Lirası ile yapılır.

3218 Sayılı Yasa'nın Geçici 1'inci maddesi uyarınca; serbest bölgenin faaliyete geçmesinden itibaren on yıl süreyle 2822 Sayılı Yasa'nın grev ve lokavt ile arabuluculuk hükümleri uygulanmaz. 3218 Sayılı Yasa'nın Geçici 2'nci maddesi uyarınca, bu Yasa bir serbest bölge için, o serbest bölgenin faaliyete geçmesinden itibaren uygulanır. Faaliyete geçiş tarihi ise, o serbest bölge alanını çevreleyen çit, kule ve kapı inşaatlarının tamamlanması ve bölge müdürlüğü, polis ve gümrük birimlerinin göreve başlaması suretiyle bölgenin resmen açılış tarihidir. Bu hükümden de açıkça anlaşıldığı üzere, serbest bölgelerde 2822 Sayılı Yasa'nın grev, lokavt ve arabuluculuk hükümlerinin uygulanmaması her serbest bölge için 10 yıllık süreyi kapsamaktadır. Bu oldukça önemli bir ayrıcalıktır.

4. SERBSET BÖLGELERE SAĞLANAN TEŞVİKLER

Serbest bölgelere sağlanan muafiyet ve teşvikler 3218 Sayılı Yasa'nın 6'ncı maddesinde hükme bağlanmıştır. Anılan madde uyarınca, serbest bölgeler gümrük hattı dışında sayılır. Bu bölgelerde vergi, resim, harç, gümrük ve kambiyo mükellefiyetlerine ilişkin mevzuat hükümleri uygulanmaz. İşleticiler ve kullanıcılar yatırım ve üretim aşamalarında Bakanlar Kurulu'nca belirlenecek teşviklerden yararlandırılabilir. Türkiye'deki tam ve dar mükellef gerçek ve tüzel kişilerin serbest bölgedeki faaliyetleri dolayısıyla elde ettikleri kazanç ve iratlar, Türkiye'nin diğer yerlerine getirildiğinin kambiyo mevzuatına göre belgelenmesi durumunda, gelir ve kurumlar vergisinden muaftır.

Serbest bölgelere dönük olarak sağlanan vergisel teşvikler aşağıda vergi türlerine göre belirtilmektedir:

- **Gelir Vergisi**

Türkiye'deki tam ve dar mükellef gerçek kişilerin serbest bölgedeki faaliyetleri dolayısıyla sağladıkları kazanç ve iratlar, Türkiye'nin diğer yerlerine de getirildiğinin belgelenmesi durumunda Gelir Vergisi Kanunu kapsamına dışındadır. Ülke içindeki gelir vergisi mükelleflerinin % 15 ila % 40 arasında bir oranda gelir vergisi ödedikleri düşünüldüğünde serbest bölgelerde faaliyet gösteren tam ve dar mükellef kişilere sağlanan gelir vergisi avantajının ne denli yüksek olduğu ortadadır. Ayrıca, Gelir Vergisi Kanunu'nun Mükerrer 120'nci maddesi uyarınca gelir vergisi mükelleflerinin 3 ayda bir ödedikleri % 15 oranındaki Geçici Vergi, serbest bölgelerdeki kazançlar için söz konusu değildir. Dolayısıyla, gelir vergisi açısından, böyle bir vergisel avantaj da elde edilmiş olmaktadır.

- **Gelir Stopajı**

Serbest bölgelerde çalışan ve ücret elde edenlerin bu gelirleri 3218 Sayılı Yasa'nın 6'ncı maddesi uyarınca gelir vergisinden müstesnadır. Ücretler üzerinden gelir vergisi kesintisi söz konusu olmadığı için, bu işçi maliyetlerinde önemli bir maliyet azalışıdır. Bir anlamda bu bölgelerde istihdamın özendirilmesidir. Bu bölgelerde etkinlikte bulunanlara bu yönde sağlanmış olan ayrıcalık işçi maliyetlerinde azalış ve dolayısıyla üretim maliyetlerinde ve ürün fiyatlarında ucuzlama demektir. Bunun doğal sonucu ise, dünya pazarlarında daha iyi koşullarda rekabet edebilme gücüdür.

- **Kurumlar Vergisi**

Türkiye'deki tam ve dar mükellef tüzel kişilerin serbest bölgedeki faaliyetleri dolayısıyla sağladıkları kazanç ve iratlar, Türkiye'nin diğer yerlerine de getirildiğinin belgelenmesi durumunda Kurumlar Vergisi Kanunu kapsamına dışındadır. Ülke içindeki kurumlar vergisi mükelleflerinin % 30 oranında normal kurumlar vergisi ödedikleri düşünüldüğünde serbest bölgelerde faaliyet gösteren tam ve dar mükellef kişilere ciddi düzeyde bir kurumlar vergisi avantajı sağlanmış olmaktadır. Ayrıca, ülke içindeki kurumlar vergisi mükelleflerinin Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 25'inci maddesine göre üç ayda bir % 25 oranında ödedikleri Geçici Kurumlar Vergisi, serbest bölgelerde faaliyet gösteren kurumlar için söz konusu değildir. Bu da, gerçekten ciddi bir ayrıcalıktır.

- **Katma Değer Vergisi**

Serbest bölgeler 3218 Sayılı Yasa'nın 6'ncı maddesine göre; gümrük hattı dışında sayılan alanlardır. Dolayısıyla, ülkemizden serbest bölgelere yapılacak mal teslimleri ve hizmet ifaları aynen ihracat gibi işleme tabi olacaktır. Yani, bu bölgelere yapılacak hizmet ve mal teslimlerinde KDV alınmayacak; alınmışsa iade talep edilecektir. Çünkü, 3065 Sayılı KDV Kanunu'nun 11'inci maddesi uyarınca, mal ve hizmet ihracı KDV'nden müstesnadır.

• **Damga Vergisi ve Harçlar**

Serbest bölgeler gümrük hattı dışında sayılan alanlar durumunda olduğu için, buralara yapılan mal ve hizmet teslimleri ihracat sayılmaktadır. Bu nedenle, serbest bölgelere yapılan mal ve hizmet teslimleri Damga Vergisi ve Harç istisnasından 3505 Sayılı Yasa ve bu Yasaya dayanılarak yapılan düzenlemeler doğrultusunda yararlandırılacaktır. 04.03.1989 tarih ve 20098 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 3505 Sayılı Yasa’nın Geçici 2’nci maddesi aynen aşağıda olduğu gibidir:

“a) *İhracat,*

b) *İhracat teşvik belgesine bağlanan döviz kazandırıcı faaliyetlerle, bu belgeler kapsamındaki ithalat,*

c) *İhracat veya döviz kazandırma taahhüdünde bulunulan ve yatırım teşvik belgesine bağlanmış yatırımlar için alınan yatırım kredileri ile bu belge kapsamındaki şirket kuruluşu ve sermaye artırımını, gayrimenkullerin ve irtifak haklarının aynı sermaye olarak konulması halinde bunların şirket adına tapuya tescili,*

İşlemleri ve bu işlemlerle ilgili olarak düzenlenen kağıtlar 31/12/2003⁶ tarihine kadar 488 sayılı Kanuna göre damga vergisinden ve 492 sayılı Kanuna göre harçlardan istisna edilir.

Kredilerin amaç dışı kullanılması, taahhüt edilen ihracatın gerçekleştirilmemesi veya teşvik belgesindeki şartların yerine getirilmemesi halinde, alınmayan damga vergileri ve harçlar, ihracatçı veya yatırımcı kişi veya kuruluşlardan, 213 sayılı Vergi Usul Kanunu hükümlerine göre ceza ve gecikme faizi ile birlikte geri alınır.

Yukarıda belirtilen hususlarda damga vergisi ve harç istisnası uygulamak suretiyle işlem yapan kuruluşlar, istisnaya konu işlemin mahiyeti ile alınmayan vergi ve harcın miktarını, işlemin yapıldığı tarihi takip eden 30 gün içinde ilgililerin gelir veya kurumlar vergisi bakımından bağlı bulunduğu vergi dairesine bildirmeye mecburdurlar.

İhracat taahhüdünün gerçekleşmediğinin veya teşvik şartlarına uyulmadığının tespit edildiği tarihi takip eden 30 gün içinde, bu durumu vergi dairesine bildirmeyen bankalar ile yukarıdaki fıkra gereğince bildirimde bulunmayan kuruluşlar, damga vergisi, harç, ceza ve gecikme faizinin ödenmesinden ilgililerle birlikte müteselsilen sorumludurlar.

Bu maddenin uygulanması bakımından, döviz kazandırıcı faaliyetlerin neler olduğu ve bu maddenin uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı’nın bağlı bulunduğu devlet Bakanı ile Maliye ve Gümrük Bakanı tarafından birlikte tespit edilir.”

10.03.1993 tarih ve 21520 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Serbest Bölgeler Uygulama Yönetmeliği’nin 28’inci maddesinin ikinci fıkrası uyarınca, serbest bölgelerden Türkiye’ye ihracatı teşvik mevzuatı çerçevesinde yapılacak ihracat ve ithalat işlemleri, yürürlükteki İhracatı Teşvik tebliği düzenlemelerine tabidir.

⁶ 4369 Sayılı Yasa’nın 81/K maddesi ile uzatılmış olan süredir.

- **Emlak Vergisi**

İstanbul Trakya Serbest Bölgesi'nin bulunduğu arazi dışındaki tüm serbest bölgelerin kurulu olduğu arazilerin mülkiyeti devlete aittir. Bu nedenle, serbest bölge olarak belirlenen alanların özel mülkiyete geçmesi sonucunu verecek alım ve satım söz konusu değildir. Kullanıcılar tarafından yapılan üstyapı tesislerinin yasal düzenlemelere uygun olarak başkalarına devirleri olanaklıdır. Bu devir işlemleri sırasında kullanım haklarının devri veya taşınır malların satışı ile ilgili olarak herhangi bir vergi tahakkuk ettirilmez. Serbest bölge içinde yer alan üstyapı tesisleri için emlak vergisi söz konusu değildir. Bu devir satış işlemlerinin tamamı serbest bölge müdürlüğünün bilgisi ve onayı ile gerçekleşir.

- **Bina Yapım Harcı**

Bölge için tahsis edilen Hazine veya mülkiyeti kamuya ait arazi, Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından işletici veya Bölge Kurucu ve İşleticisi'ne bir sözleşme ile tamamen veya kısmen kiralanabileceği gibi Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından faaliyeti uygun bulunan Kullanıcılara da bir sözleşme ile kiralanabilir. Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğü'nden faaliyet ruhsatı alan Kullanıcılar, İşletici veya Bölge Kurucu ve İşleticisi ile kira sözleşmelerini yaparak Bölge Müdürlüğünün onayından sonra bölgede yatırım faaliyetine başlarlar. Faaliyet ruhsatlarında kendilerine kiralanmış arazi üzerinde bina ve tesis yapılacağı açıklanan ve proje hazırlık ve inşaat süreleri belirlenmiş olan Kullanıcılar, bu süreler içerisinde projelerini hazırlayıp üst yapılaşma taahhütlerini yerine getirirler ve İskan Ruhsatı almak üzere Serbest Bölge Müdürlüğü'ne başvururlar. İnşaat aşamasında tüm onay ve denetim hizmetleri Serbest Bölge Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilir. Tüm bu inşaat, yatırım ve iskan işlemleri tüm harçlardan muaftır.

- **Gümrük Vergisi**

Serbest bölgeler, gümrük hattı dışındadır. Serbest bölgelerde gümrük mükellefiyetlerine ilişkin mevzuat hükümleri uygulanmaz. Bölgeye giriş ve çıkış noktalarında Gümrük Kanunu ve ilgili mevzuat hükümleri uygulanmakla birlikte, bölgeye giren ve bölgeden yurtdışına çıkan mallar için gümrük vergisi, resim, harç ve diğer mali yükümlülükler, Serbest Bölgeleri Tesis ve Geliştirme Fonu hariç, uygulanmaz.

- **Belediye Hissesi**

Yurtdışından satın alınarak serbest bölgelere getirilen mallardan gümrük vergisinin % 15'i oranında alınan Belediye Hissesi alınmaz. Serbest Bölgeler Uygulama Yönetmeliği'nin 28'inci maddesi uyarınca, gümrük vergisi söz konusu olmadığı için, gümrük vergisine bağlı olarak alınan Belediye Hissesi de söz konusu olmayacaktır.

- **Kaynak Kullanımı Destekleme Primi**

Serbest bölgede yatırım teşvik belgesi olarak yatırım gerçekleştirenler, teşvik belgesi kapsamında kullanacakları krediler üzerinden kesilen Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu kesintisinden tümüyle bağıştıktırlar. Bunun dışında, serbest bölgede yatırım yapacak yatırımcılara öz kaynaklarının % 20'sine kadar Kaynak Kullanımı

destekleme Fonu kapsamında kredi kullanılması ilkesi benimsenmiştir. Bu kredi iki yılı ödemesiz, iki yıl vadeli ve düşük faizlidir.

- **Diğer İhracat Teşvikleri**

Serbest bölgelere yapılan mal teslimleri her anlamda yurtdışı çıkış sayıldığı için, serbest bölgelere yapılacak mal ve hizmet satışları ihracatı teşvik düzenlemeleri kapsamında tüm teşviklerden yararlanmaktadır.

5. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Serbest bölgelere ülkemizde faaliyete başladıkları 1988 yılından bu yana genel bütçeden, Serbest Bölgeleri Geliştirme Fonu'ndan, kullanıcıların ödedikleri kiralardan ve buralarda yatırım yapan kişilerin harcamalarından olmak üzere oldukça ciddi bir kaynak akımı sağlanmıştır. Ayrıca, bu bölgelere yönlendirilen kaynakların başka alanlara yönlendirilmemesinden dolayı mahrum kalınan fonların da aktarılan kaynakların hesabında dikkate alınması gerekir. Bunların dışında, bu bölgelere sağlanan teşviklerin bu hesaplama da göz önünde tutulması zorunludur. Tüm bu aktarılan kaynaklar karşılığında Türkiye'de kurulu serbest bölgelerin ülkemize getirisine bakıldığında, çok başarılı sonuçlar elde edildiği söylenemez.

Serbest bölge uygulamasından Türkiye'nin beklediği şeyler; ciddi düzeyde yabancı sermaye girişi, üretim ve ihracat artışı yoluyla ülkeye döviz girişi, istihdam artışı, bölge etkinlikte bulunacak yabancı üretim kuruluşlarına yerli mal, malzeme ve hizmet satışı, ithale dayalı mallarda ucuz girdi sağlama. Bu beklentilerin çoğunda ne yazık ki, yatırılan kaynaklara göre bu bölgelerden başarılı sonuçlar elde edildiği söylenemez.

Bu bölgelerin ilk olarak faaliyet başladıkları 1988 yılından 1996 yılı sonuna kadar bu bölgelerde gerçekleşen **toplam ticaret hacmi** 5.898.816.000. ABD Dolarıdır. Dokuz yıl gibi uzun bir sürede böylesine düşük bir ticaret hacmi ile buralara yönlendirilen kaynaklar ve verilen teşvikler dikkat alındığında bu bölgelerin başarısı ortaya çıkmaktadır.

Serbest bölgelere yatırım yapan yabancı sermaye yönünden başarıya bakıldığında yine son derece kötü bir durumla karşılaşılmaktadır. Bu bölgelerde etkinlikte bulunan 1272 kuruluştan sadece 248 tanesi yabancı sermayelidir. Serbest bölgelere gerçekten yabancı sermayeli kuruluş gelmesi isteniyorsa, belki bu konuda yerli ve yabancı sermayeli yatırımcılar arasında teşvik konusunda ikili bir yapıya giderek, yabancı sermayeli kuruluşlara ayrıcalıklı bir özendirme sistemi getirilmesi yararlı olabilir. Serbest bölgelerde yapılan gözlemler sonucunda, bu bölgelerin serbest bölgelerden beklenen amaçlardan çok, Devletin bu bölgelere sağladığı birtakım kolaylıklardan, teşviklerden ve vergisel bağışıklıklardan yararlanmak amaçlı olduğu gözlenmektedir. Bu bakımdan bu bölgelere aktarılan ve yönlendirilen kaynaklar ile bu bölgelere verilen teşviklerin ve vergisel bağışıklıkların yerli yatırımcılar yönünden gözden geçirilmesinde büyük yarar olduğu düşünülmektedir.

Bu bölgelerin etkinlik başarı düzeylerinin buralara yönlendirilen kaynaklar ve bu kaynakların almaşık (alternatif) alanlara yatırılması durumunda getireceği getiriler de

dikkate alınarak nesnel bir biçimde yapılması gerekir. Bu değerlendirmede serbest bölgelerin kurulmasından beklenen amaçların ne düzeyde gerçekleştiğinin de dikkate alınması gerekir. Ayrıca, yine bu değerlendirmede bu bölgelere sağlanan teşviklerin tutarları ile bu bölgelere tanınan vergisel bağımsızlıklar nedeniyle mahrum kalınan vergi geliri tutarlarının da göz önünde bulundurulması zorunludur. Türkiye’de kurulmuş olan serbest bölgelerin başarılarının ölçümünü, bu bölgelerin yönetimini sağlayan kişi ve kurumlardan alınan bilgi ve görüşlerle yapmak yanıltıcı sonuçlar vermektedir. Çünkü, bu kişi ve kurumlar bu bölgelerden çok ciddi gelirler ve çıkarlar sağlamaktadırlar. Durum böyle olunca, ülke yararına olmayan bir sistemin sürdürülebilmesi için çarpıtıcı bilgiler sunulabilmektedir. Bu bakımdan, 1988 yılından bu yana etkinlikte bulunan serbest bölgelerin çok ciddi anlamda mercak altına alınması ve yeniden bir değerlendirmeye tabi tutulması bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır.

KAYNAKLAR

- Serbest Bölgelere ilişkin tüm yasal düzenlemeler ve vergi yasaları.
- Sedat GÜNER; Serbest Bölgeler, Anadolu Matbaacılık, İzmir-1995.
- Kubilay BÜYÜKYILMAZ; Serbest Bölge Uygulaması, Cep Serbest Bölgesi Kavramının Ortaya Çıkış Nedenleri ve Bavul Ticareti İlişkisi, Araştırma Raporu, İstanbul Defterdarlığı Vergi Denetmenleri Bürosu Başkanlığı, İstanbul-1998.